

АЛЕКСАНДРА ПИЈУК-ПЕЈЧИЋ

Хисторијски архив Сарајево
Сарајево
sandrapijuk@gmail.com

Оригинални научни рад

УДК 342.8:352.071.2(497.6Сарајево)“1928“
DOI 10.7251/GUARS2012191P
COBISS.RS-ID 130599169

ОПШТИНСКИ ИЗБОРИ У САРАЈЕВСКОЈ ОБЛАСТИ 1928. ГОДИНЕ

Анстракт: Због своје специфичне етничке структуре, Сарајевска област и БиХ нису током прве деценије постојања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца имале општинске власти изабране од стране њеног становништва. У раду су, на основу доступних примарних историјских извора, анализирани први општински избори у Сарајевској области, одржани 28. октобра 1928. године. Расвијетљено је учешће политичких странака на изборима, њихова предизборна агитација, карактеристике кандидатских листа, излазност бирача и, на крају, сумирани резултати општинских избора.

Кључне ријечи: општински избори, општинско вијеће, странке, кандидатске листе, Сарајевска област.

Административно-политички статус градова и општина Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца био је наслијеђен, јер су у састав новостворене државе ушле различите територије са својим посебностима. Општине су задржале обиљежја различитих државних творевина из којих су потицале, а организација општинских власти није била изведена на јединственој основи. Током прве деценије постојања Краљевине СХС у Босни и Херцеговини биле су присутне карактеристике аустроугарског управног система. Општинске власти представљали су комесар и градска и општинска вијећа састављена од „повјерљивих људи” који су припадали странкама које су чиниле владу у Београду.

Организовање општинских самоуправа у Краљевини СХС било је предвиђено Видовданским уставом, донијетим 1921, а њихова реализација је пролонгирана је до 1928. године. Одржавање општинских избора било је предмет политичких борби током прве деценије Краљевине. Њихово нерасписивање објашњавано је непостојањем јединственог државног закона о општинама. Како су показали претходни избори, српско гласачко тијело Босне и Херцеговине било је поцијепано. Због тога одржавање општинских избора није одговарало Народној радикалној странци (у даљњем тексту: НРС), јер би на истима изгубила већину својих позиција на локалном нивоу. Оптужујући Југословенску муслиманску организацију (у даљњем тексту: ЈМО), која је форсирала

изборе да потпуно искористи свој утицај на власти, Милан Сршкић¹ је објашњавао:

Десетогодишње чекање за распис општинских избора у Босни и Херцеговини, није разлог тај, да је мањкало код надлежних разумијевање за важност и потребу оживотворења ове демократске установе, него је узрок, што је у Босни и Херцеговини преостало највише замршених проблема из прошлости, који су кочили нормални ток политичкога живота и културни и привредни развој ових крајева. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1772/28, л. 2]

Узимајући у обзир чињеницу политичког организовања на национално-конфесионалној основи и процентуалну надмоћност међу градским становништвом² у Босни и Херцеговини, посланици ЈМО су се највише залагали за одржавање избора који би им донијели највећи број мандата за општинска вијећа, што би учврстило позицију странке у локалним органима власти. Они су у Скупштини у више наврата инсистирали на расписивању избора,³ подносили интерпелације и покрећући дискусије у вези с тим. [Purivatra • 1999: 284]

ЈМО је учешће у влади В. Вукићевића⁴ искористила да интензивира питање одржавања општинских избора у Босни и Херцеговини.

¹ Милан Сршкић (Београд, 1888–1937) је после завршетка гимназије студирао право у Бечу, гдје је и докторирао. Вратио се у Сарајево 1905. и бавио адвокатуром. Учествовао у свим политичко-националним манифестацијама Срба у БиХ. Оснивач српског гимнастичког друштва *Душан Силни*. Као новинар радио у *Српској ријечи* и у бечком *Цајту*. Кратко је био потпредседник *Слоге* (1906) и председник *Просвјете* (1910). Од 1910. посланик у Босанском сабору. После Уједињења постаје члан Народне радикалне странке. Обављао функцију председника Покрајинске владе у Сарајеву, а на првим изборима за Уставотворну скупштину 1920. изабран за народног посланика за Сарајевски округ. За посланика биран и на изборима 1923, 1925, 1927. и 1931. У влади Николе Пашића обављао дужност министра шума и рудника 1922, од 1924. дужност министра унутрашњих послова и потом министра за Конституанту и изједначавање закона. У влади Петра Живковића обављао функцију министра правде. После Живковићеве оставке 1932. ушао у владу Војислава Маринковића као министар унутрашњих послова. Био је председник владе од 1932. до 1934. Након смрти краља Александра 1934, у влади Николе Узновића као министар без портфеља. После доношења Устава 1931. активно учествовао у оснивању Југословенске националне странке. Према: *Милан Сршкић (1880–1937)*, издање Одбора за издавање Споменице пок. Милану Сршкићу, Сарајево 1938.

² Према попису становништва 1921. године Сарајевска област имала је 287.214 становника, од којих су 87.132 односно 30,33% живјели у градовима. Од укупног броја градског становништва муслимани су чинили 39,58, католици 27,38, а православци 23,42, док је на остале отпадало 9,59%. У свим срезевима Области већину градског становништва чинили су муслимани, осим у Фојници, гдје су већину чинили католици. *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921. godine*, Sarajevo 1932.

³ Расписивање општинских избора било је предвиђено тзв. „Марковим протоколом” (споразум из априла 1923. између НРС, ХРСС, ЈМО и СЛС). У дијелу протокола који се односи на БиХ, под тачком 3 је предвиђено „да се у свим самоуправним тијелима (опћинама, трговачкој комори итд.) поврати самоуправа и да се у ту сврху распишу одмах избори за све градске и организоване сеоске опћине, те да се у још неорганизованим селима постављају сеоски главари избором”.

⁴ Вукићевићеву владу чиниле су Радикална и Демократска странка, ЈМО и СЛС.

Уредба о избору општинских вијећа у Босни и Херцеговини⁵ објављена је 31. децембра 1927, а избори су расписани за фебруар 1928. године. Међутим, на инсистирање посланика Хрватске сељачке странке⁶ (у даљњем тексту: ХСС), пролонгирани су за октобар исте године. Званично су расписани за 28. октобар 1928. краљевим указом од 28. августа 1928. године.

По члану 3 Уредбе, за општинске вијећнике и њихове замјенике могла су бити изабрана „само лица, која су увршћена у стални бирачки списак по закону и имају право бирања, а навршила су 24 године живота, ако у дотичној општини стално бораве најмање двије године”.⁷ У Сарајевској области бирало се укупно 728 вијећника.

Након расписивања општинских избора политичка живост у Сарајевској области је расла. Извјештаји среских поглавара показују да је заинтересованост за општинске изборе била већа него за обласне и парламентарне изборе 1927. године.

Највећу ангажованост показала је ЈМО, која се почела спремати за изборе одмах по доношењу Уредбе 1927. године. На својим предизборним скуповима истицала је дискриминацију муслимана, запостављеност Босне и Херцеговине, неулагања у привреду Босне и Херцеговине⁸ у поређењу са Србијом. Као странка на власти, искористила је сва средства власти да оствари што боље резултате. Мјесни одбор ЈМО у Сарајеву је у прогласу упућеном бирачима истицао да ће се залагати да Сарајево буде „средиште цјелокупног живота Босне и Херцеговине.” [Pravda, 1928, br. 42] У истом прогласу изложили су и комунални програм странке, из кога се види тежња за аутономијом, јер су жељели да Сарајево, као средиште Сарајевске области, постане главни центар БиХ, као за вријеме аустроугарске окупације.

Радикали нису били задовољни расписивањем општинских избора и радили су на њиховом спречавању, јер је „влада расписала општинске изборе, баш у најгорем моменту, кад се Срби налазе поцепани и растурени по свим

⁵ Објавом ове уредбе у *Службеним новинама* престали су да важе сви прописи Закона о управи градских општина са изборним редом од 31. марта 1907; закони о управи сеоских општина од 8. фебруара 1907, прописи опћинског реда са изборним редом за град Мостар од 16. фебруара 1907, као и прописи опћинског статута за град Сарајево од 10. децембра 1883. са привременим изборним редом од 17. децембра 1919. *Народно јединство*, год. X, бр. 145, 31. децембра 1927.

⁶ Опширније у: Tomislav Išek, *Djelatnost Hrvatske seljačke stranke u BiH do zavođenja diktature*, Sarajevo 1981, 312.

⁷ „Услов боравка од 2 године није потребан за јавне намештенике, нотаре, адвокате, грађанске инжењере и грађанске геометре и пракси припуштене лекаре и марвене лијечнике, ако стално бораве у општини бар од дана указа о изборима.” *Народно јединство*, год. X, бр. 145, 31. децембра 1927. године.

⁸ Средства ратне одштете су већим дијелом коришћена за обнову привреде у Србији, што је био вид компензације за страхоте претрпљене током рата. Против овога су били посланици ЈМО, јер је помоћ за обнову привреде била неопходна и Босни и Херцеговини. Међутим, узимајући у обзир људске губитке Србије, чији је сваки четврти становник страдао у Првом свјетском рату, као и потпуно уништење њене привреде, оптужбе су биле пренаглашене.

могућим странкама.” [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1715/28, л. 2] Отворено показујући негодовање према влади Вукићевића, Милан Сршкић је на предизборним скуповима иступао као противник уступака који се чине муслиманима:

...јер се муслимани третирају као грађани првога реда, док су Срби у последњем реду... Отпуштају се најзаслужнији синови ове Краљевине, као добровољци, инвалиди, док се на њихова места доводе муслимани и то разни шуцкори и људи са проблематичном прошлошћу.⁹ [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 666/28, л. 2]

Свјестан чињенице да ће се избори одржати, Сршкић је позивао на припремање за изборе и на, по угледу на муслимане и Хрвате, сложено иступање на општинским изборима. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1715/28, л. 2] Такође је истицао да треба „створити осјећај потпуне једнакости и равноправности, те уклонити за увијек вјерску и племенску мржњу”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2038/28, л. 4]

Хрватско становништво је било највише политизовано пред изборе. Послије убиства Стјепана Радића, ХСС је ојачала. Др Јурај Шутеј¹⁰ је са разлогом истицао да је „странка данас компактнија и јача, да никада тако компактна и јака није била”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1664/28., л. 3] Извјештај среског поглавара Фојнице свједочи о снажном политичком утицају из Загреба на хрватско становништво: „Све што раде, јасно је, да чине по упутама из Загреба... Укратко речено, Радићевци нијесу ни најмање расположени према постојећем режиму: све су им наде управљене у правцу Загреба и одозго *Нешто* очекују.” [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2070/28, л. 21]

Иако их је Здравко Шутеј¹¹ на збору у Фојници увјеравао „да су сви Хрвати у овој држави после 20. јуна приступили у ХСС па и они који су најзагријаније присташе других партија били” [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2005/28, л. 10] избори су показали да унутар ХСС није владала потпуна сложеност, јер су се

⁹ „Наводио је овом приликом конкретне случајеве у фочанском срезу, затим у осталим срезовима, Сарајевске области.”

¹⁰ Јурај Шутеј (Подорашац, Коњиц, 1889 – Загреб, 1976), након стицања доктората из права у Загребу један од оснивача Академског друштва *Анте Старчевић*. Од 1913. радио у судској служби, а касније као адвокат у Сарајеву. Један је од оснивача Хрватске тежачке странке, али је 1920-их приступио ХСС-у. На парламентарним изборима 1927, 1935. и 1938. биран за заступника за Котар Дувно и Град Сплит. Обављао функцију министра финансија у владама Цветковић–Мачек и Душана Симовића. Почетком Другог свјетског рата на тлу Југославије емигрирао са владом. У избјегличкој влади Ивана Шубашића (1944/45) обављао функцију министра финансија, трговине и индустрије. Учествовао у привременој влади Ј. Б. Тита 1945. Према: Šutej, Juraj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.

Доступно на: <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60052>> Pristupljeno: 4. 11. 2020..

¹¹ Сарајевски адвокат, брат Јурај Шутеја

и код њих појавиле одвојене листе.¹² [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1715/28, л. 15] Осим тога, Народни раднички савез¹³ је на скупштини 15. септембра 1928. године промијенио свој политички правац и од ХСС пришао Грђићевој демократској фракцији. [А БиХ, през. бр. 1707/28]

Судећи по извјештајима среских поглавара, предизборна агитација није била иста у свим срезovima Области. Највећу активност показале су странке на подручју града Сарајева, гдје је било активно и више мањих група.¹⁴ Ту је активност показала и Радничко-намјештеничка странка, која је, оптужујући листе других странака да њихови агенти развијају вјерску и племенску агитацију, показала да рачуна само на гласове радника.¹⁵ [А БиХ, през. бр. 2025/28] Позивајући бираче да гласају за њихову листу, у свом летку је истакла да „општина није мјесто за рјешавање племенских или вјерских питања и није битно да ли ће у општини владати муслимани, православни, католици или Јевреји”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 23772/28]

Пред општинске изборе и комунисти су постали активнији, посебно на ширењу мреже илегалних партијских организација. „Крајем 1928. године у Босни и Херцеговини су постојале 43 ћелије са 170 регистрованих чланова Комунистичке партије Југославије.” [Шарац • 1981: 113] Они су половином септембра „разбацали” летке Централног комитета Комунистичке партије Југославије по споредним улицама Сарајева, „гдје нема рајонских стражара, а примјећени су од покретних патрола”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1682/28, л. 7] У летку, превише смјелом, позивали су другове раднике да се окупљају у један фронт за обарање постојећег режима и клицали: „Живјела самостална Хрватска!” [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1682/28, л. 8] На конференцији независних радника, одржаној у Хотелу *Империл* у Сарајеву 24. септембра, одлучено је да се истакне листа Републиканског радничко-сељачког блока у Сарајеву. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1762/28]

Демократи су, да би заштитили „интерес нашег Сарајева, које је од ослобођења до данас ради партијских свађа, на племенској и вјерској подлози у

¹² „...у општини Бусовачкој, међу пристамама Хрват. Сељ. Странке настало је велико врење и неспоразумијевање, те су ради тога и истакли у овој општини три листе.” Двије од три листе ХСС биле су одвојене.

¹³ Ова организација имала је до 9. септембра 1928. назив Хрватски раднички савез за Босну и Херцеговину, када је на главној годишњој скупштини одлучено да се име организације промијени у Народни раднички савез за БиХ. Раније су чланови могли бити само радници Хрвати, а од промјене имена сви радници, без обзира на националност. У Сарајевској области имала је 370 чланова.

¹⁴ Такве су биле: Јевреји Алтараца, Јевреји Баруха, муслимански дисиденти Асимбега Дугалића, муслимански дисиденти Мустајбега Халилбашића, демократе Ника Андријашевића.

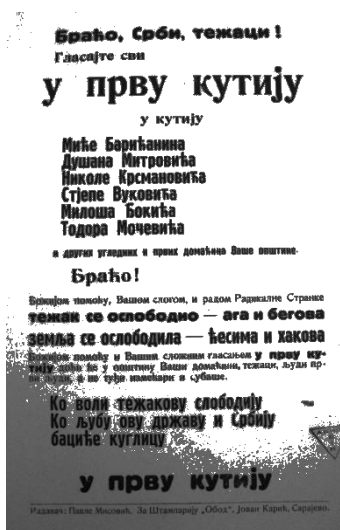
¹⁵ У извјештају Полицијске дирекције за Босну и Херцеговину са конференције Радничке класе од 25. 10. 1928. стоји да др Зон „говори о вјерском и племенском опредељењу, па вели, тешко је Србе привући, јер је српским оружјем створена ова држава, Хрвате ради скорашњих догађаја, али да на то радници не мисле, јер за њих то не вреди, они се боре за своје интересе”.

сталном назадку”, [Jugoslovenski list, 1928, br. 219] одлучили да не иступају са партијском, него грађанском листом, јер

...у опшину треба бирати људе, којима ће у првом реду бити пред очима интерес града Сарајева, који ће онемогућити у општини сукобе на вјерској и племенској подлози и настојати да у општини заведу принцип рада и слоге, правог народног јединства. [Jugoslovenski list, 1928, br. 219]

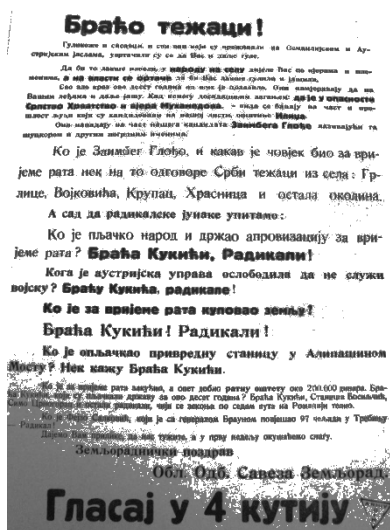
Колики значај су водеће странке придавале изборима у Граду Сарајеву свједочи чињеница да су кандидовале веома истакнуте личности као носиоце кандидатских листа. ЈМО је кандидовала Мехмеда Спаху¹⁶, НРС Милана Сршкића, а ХСС Јураја Шутеја.

Сл. 1: Изборни летак НРС-а

Извор: А БиХ, ВЖСО, през. бр. 25169/28

Сл. 2: Изборни летак Савеза земљорадника

Извор: А БиХ, ВЖСО, през. бр. 24959/28

Предизборна агитација била је обиљежена и непримјереном реториком до те мјере да се на неким предизборним скуповима уносио раздор између

¹⁶ Мехмед Спахо (Сарајево, 1883 – Београд, 1939), завршио гимназију у Сарајеву, а правни факултет у Бечу. Формирањем Трговачке и обртничке коморе у Сарајеву постао је њен секретар. За члана Градског вијећа у Сарајеву изабран 1914. Члан Пленума Народног вијећа Државе СХС. Обављао дужност повјереника за обрт, трговину, пошту и брзојав у Народној влади за БиХ. Формирањем прве владе Краљевине СХС постао министар шума и руда. У влади Николе Пашића обављао функцију министра за трговину и индустрију. За предсједника Централног одбора ЈМО изабран 1921. У влади Веље Вукићевића заузео позицију министра трговине и индустрије. Исти ресор задржао и у влади Антона Корошеца, који је изгубио падом ове владе и завођењем шестојануарске диктатуре 1929. У влади Милана Стојадиновића обављао функцију министра саобраћаја. На конгресу ЈРЗ, одржаном у Београду, изабран за њеног потпредсједника. Према: Husnija Kamberović, *Mehmed Spaho (1883–1939) Politička biografija*, Sarajevo, 2009.

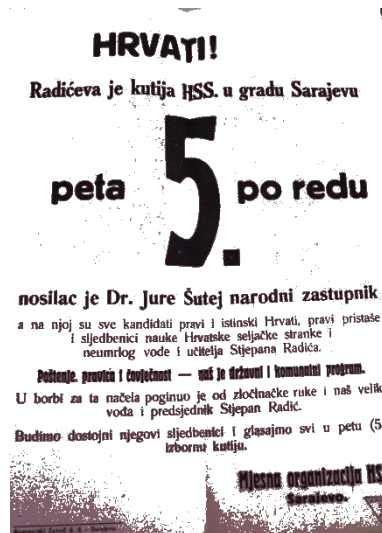
Срба и муслимана¹⁷ [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 561/28, л. 5]. Интересантно је да су у предизборној агитацији и жене узимале учешћа, што раније није био случај¹⁸ [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2005/28, л. 7]. Својствено свим странкама било је хвалисање својих листа, а критиковање других.

Сл. 3: Летак Радничко-намјештеничке листе

Извор: А БиХ, ВЖСО, през. бр. 24883/28

Сл. 4: Летак ХСС

Извор: А БиХ, ВЖСО, през. бр. 24941/28

Осим три водеће политичке странке – НРС, ЈМО и ХСС – на општинским изборима у Сарајевској области су своје кандидатске листе истакли и Савез земљорадника, Самостална демократска странка, Сељачко-демократска коалиција¹⁹, Демократска странка, дисиденти странака и више ванпартијских група.

У Сарајевској области биле су пријављене укупно 194 кандидатске листе у укупно 59 општина. Од тога је у шест општина Среза Чајнице било пријављено 17 кандидатских листа [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 18], у 12 општина Среза Фоча 37 [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 6–10], у шест општина Среза Фојница 18 [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 15–16], у седам општина Среза Рогатица 22 [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 20–21], у осам

¹⁷ Народни посланик ЈМО Рагиб Чапљић је на збору одржаном 25. марта 1928. пред ханом Мухамед-бега Хреновице у Реновици уносио раздор између Срба и муслимана у Рогатичком срезу.

¹⁸ На збору ХСС-а одржаном у Фојници 21. октобра 1928. „било је присутно између 400–500 душа, и већа је половина била женскога свијета.”

¹⁹ Сељачко-демократска коалиција био је савез Хрватске сељачке странке и Самосталне демократске странке, потписан 10. новембра 1927. с циљем окупљања опозиционих странака у један блок ради слабљења владе.

општина Среза Сарајево 28 [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 3–4], у 10 општина Среза Високо 39 [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 11–12], у седам општина Среза Вишеград 20 [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 14] и у Граду Сарајеву 13 [ХАС, ГП–1, през. бр. 1013–1036; Бабић • 1976: 44].

Општинске изборе карактерисала је подијељеност кандидатских листа код све три водеће странке Области. Често се у самим странкама нису могли споразумјети око кандидатуре кандидата, што је био један од разлога појаве одвојених листа. Коментар среског поглавара из Чајничка то најбоље описује:

Партија је у конкретном случају споредна, а борба се води између амбиција угледнијих људи и фамилија, што је нарочито својствено муслиманском живљу, који су свјеснији фамилијарних традиција. Отуда, код муслимана су листе подвојене у свим сем једне општине овог среза. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2534/28, л. 33]

Одређени муслимански политичари кандидовали су се посебно од ЈМО на изборима. То су били Асим Дугалић и Мустафа Халилбашић у Сарајеву.

Карактеристика кандидатских листа било је заједничко иступање представника двије или више странака на заједничкој листи. Најбољи примјер за то је Општина Челебићи Среза Фоча, гдје су заједнички на све три листе иступили радикали и ЈМО [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1803/28]. Представници ове двије странке иступили су заједнички на једној листи [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 11–12] (Вејсил Алибеговић) у Општини Мокронози, Срез Високо. У истој општини листа Демократске странке (Омер Јусић) била је заједничка листа ЈМО, НРС, ХСС и Земљорадничке странке. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 11–12] У Општини Прача, Срез Рогатица, листа ЈМО (Мухамед Јахић) била је заједничка листа ЈМО, радикала и „земљорадника”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 1796/28, л. 20] На изборима се појавило више независних листа, чији су носиоци били незадовољни политиком свих политичких странака.

Све странке су своје кандидатске листе саставиле од кандидата из различитих слојева становништва. Посебно се водило рачуна о сеоском дијелу становништва као најмногобројнијем, јер се рачунало на њихове гласове. Од укупног броја носилаца кандидатских листа 50,52% били су тежаци, 16,49% трговци, 10,82% посједници, 2,58% свештеници, 4,12% обласни посланици, 3,61% носиоци са ВСС, а њих 11,86% имали су друга занимања.

Табела 1: Занимања носилаца кандидатских листа у Сарајевској области

	НРС	ЈМО	ХСС	СДС	ДС	Земљ. стр.	Остале	Укупно
Тежаци	27	35	8	2	8	11	7	98
Трговци	5	14	3	2	3		5	32
Посједници	7	8	1	1	1		3	21
Свештеници	1	3				1		5

Обласни посланици	1	5	1	1				8
ВСС				1		1	5	7
Остало	5	4	5		1	1	7	23
Укупно	46	69	18	7	13	14	27	194

Полицијска дирекција за БиХ побринула се да се избори одрже неометано. На гласачким мјестима били су одређени стражари и агенти за омогућавање слободних избора и за одржавање реда и мира. Посебна пажња посвећена је изборима у Граду Сарајеву, гдје су на важнијим бирачким мјестима у центру и периферији биле одређене чиновничке патроле, „а на Вратнику, Алипашин Мосту, Колодвору и Ајас караули биће за цијело вријеме трајања избора поред већих одреда страже и чиновници, који ће се бринути за ред и мир”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 25272/28] Посебно су строга била наређења полицијских власти у вези са комунистима и растурањем њихових летака. Ноћ прије одржавања избора власти су појачале стражарске патроле „који имаду специјалну дужност, да припазе, да не би тко љепио летке комунистичке садржине”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2032/28]

Сви срески поглавари Сарајевске области констатовали су да су општински избори одржани у миру и реду.

Табела 2: Излазност бирача на општинске изборе по срезовима Сарајевске области

Срез	Бирачи	Гласачи
Високо	12.273	8.667
Вишеград	5.705	4.052
Рогатица	10.208	6.530
Чајниче	5.307	4.481
Фоча	10.479	6.997
Фојница	6.237	4.704
Сарајево	13.289	9.281
Сарајево град	21.252	12.269
Укупно	84.750	56.981

Право бирања имао је сваки мушкарац који је до почетка састављања бирачких спискова навршио 21 годину и који је био држављанин Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.²⁰ Укупан број бирача у Сарајевској области износио

²⁰ Према Закону о избору народних посланика за Уставотворну скупштину Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 2. септембра 1920. (*Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, год II, број 195, 6. септембра 1920) и Закона о изменама и допунама закона на основу кога су извршени избори на дан 28. новембра 1920. од 21. јуна 1922. (*Зборник закона и наредаба за Босну и Херцеговину*, Сарајево 1922, 161–164), право гласа нису имали активни официри и вој-

је 84.750. Од тога, гласало је њих 56.981, односно 67,23%, што је био најнижи проценат излазности бирача од првих парламентарних избора 1920. године²¹. Одзив бирача није био исти у свим срезовима. Најбољи одзив био је у Срезу Чајниче и износио је 84,44, а најслабији у Граду Сарајеву и износио је 57,73%. У Срезу Фојница гласало је 75,42% бирача, у Срезу Вишеград 71,03, у Срезу Високо 70,62, у Срезу Сарајево 69,84, у Срезу Фоча 66,77 и у Срезу Рогатица 63,97.

Одзив на изборе у Сарајевској области најслабији је био код Срба [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2534/28, л. 25], а далеко највећи код хрватског дијела становништва. „Процент учешћа хрватског дијела босанско-херцеговачког бирачког тијела на општинским изборима износио је 90%. Знатно слабији био је одзив бирача муслимана 65% и Срба 50%.” [Ѕагас • 1985: 693] Разлог овако високог процента излазности Хрвата је јаче везивање хрватског дијела становништва за ХСС последице скупштинског атентата. Висок проценат апстинената је добар показатељ тадашњег политичког расположења у Сарајевској области. Незадовољство политиком странака на власти (НРС и ЈМО) утицало је на слабу излазност на изборе Срба и муслимана.

Поред тога, на излазност бирача на изборе утицале су различите околности. Излазак православног становништва на изборе у Срезу Високо био је слаб и износио је 45% јер „је уочи избора био празник – Св. Параскева – па како доста света слави, то су узовници остали да славе у недељу”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 25513/28, л. 1] У Срезу Чајниче излазност је била мања због околности „да је срез услед суше настрадао, те је 10% пошло на радове у Србију и Метохију”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2070/28., л. 26] По тврдњама среског поглавара, у Срезу Сарајево је на низак проценат излазности бирача утицала чињеница да су „поједине политичке странке слабо проводиле агитацију и изборници слабије на биралишта долазили”. [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 2070/28 , л. 27]

И поред подијељености кандидатских листа, ЈМО је показала већу компактност него НРС и ХСС и освојила највећи број мандата у Сарајевској области. Од укупног броја мандата у Сарајевској области, ЈМО је освојила 361 (49,59%), НРС 192 (26,37%), ХСС 86 (11,81%), ЗР 46 (6,32%), Самостална демократска странка 12 (1,65%), ДС 12 (1,65%), ванпартијске листе 9 (1,24%), демократе Андријашевића 1 (0,14%), муслимански дисиденти Халилбашића 2 (0,27%), муслимански дисиденти Дугалића 2 (0,27%), Јевреји др Баруха 2 (0,27%) и Јевреји Алтарца 3 (0,41%) мандата. ЈМО је освојила највише мандата у свим срезовима осим у Срезу Сарајево, гдје су радикали имали више освојених мандата, и Срезу Фојница, гдје је највише мандата освојила ХСС [А БиХ, ВЖСО, през. бр. 25584/28 , л. 12–15].

ници, лица осуђена на робију, лица осуђена на губитак грађанске части за вријеме трајања казне, лица под стециштем и лица под старатељством.

²¹ На првим парламентарним изборима 1920. године гласало је укупно 60,84% бирачког тијела Сарајевске области.

Извори и литература

Извори:

Архив Босне и Херцеговине (А БиХ): Велики жупан Сарајевске области (ВЖСО), президијал, 1928.

Хисторијски архив Сарајево (ХАС): Градско поглаварство – Сарајево (ГП–1), президијал, 1928.

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921. godine. Sarajevo: Državna štamparija, 1932.

Литература:

ПОПОВИЋ, Милутин (1938). Са стазе живота и рада, у: *Милан Сршкић (1880–1937)*. Сарајево: издање одбора за издавање Споменице пок. Милану Сршкићу.

ШАРАЦ, Недим. *Теме наше новије историје: историографски прилози*. Сарајево: Свјетлост, 1981.

БАВИЋ, Nikola (1976). Osnovna obilježja društveno-političkih odnosa i djelatnosti radničkog pokreta u Sarajevu do 1937. godine, u: Nisim Albahari i dr. (ur.). *Sarajevo u revoluciji*, tom 1: Istorijski arhiv Sarajevo.

ИШЕК, Tomislav. *Djelatnost Hrvatske seljačke stranke u BiH do zavođenja diktature*. Sarajevo: Svjetlost, 1981.

KAMBEROVIĆ, Husnija. *Mehmed Spaho (1883–1939) Politička biografija*. Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2009.

PURIVATRA, Atif. *Jugoslovenska muslimanska organizacija u političkom životu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*. Sarajevo: Bosanski kulturni centar, 1999.

ŠARAC, Nedim (1985). Politička gibanja u Bosni i Hercegovini krajem 20-ih godina našeg stoljeća. *Pregled*, LXXV (6).

ŠUTEJ, Juraj. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Dostupno na: <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60052>> Pristupljeno 4. 11. 2020.

Штампа и периодика:

Народно јединство. Сарајево, 1927.

Jugoslovenski list. Сарајево, 1928.

Pravda. Сарајево, 1928.

Закон о избору народних посланика за Уставотворну скупштину Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца од 2. септембра 1920. године, *Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, бр. 195/20.

Закон о изменама и допунама закона на основу кога су извршени избори на дан 28. новембра 1920. године, *Зборник закона и наредба за Босну и Херцеговину*, Сарајево 1922.

Aleksandra Pijuk – Pejčić

MUNICIPAL ELECTIONS IN THE SARAJEVO AREA IN 1928

Conclusion

The municipal elections showed that voting was mainly carried out on a national-religious basis. According to the poll results, all political parties retained their old positions. The Radical Party failed in the votes in the Sarajevo District, because in some municipalities the voters were dissatisfied with the nominated candidates, so they abstained from voting. Such was the case in the municipalities of Ilidza and Pale [the Archives of Bosnia and Herzegovina (ABiH), Grand Prince of Sarajevo Province (VZSO), pres. no. 2070/28, p. 27]. Also, setting up a separate list, as was the case “in the former municipality of Trebevic, deprived the Radical Party of a secure mandate”. [ABiH, VZSO, pres. no. 2070/28, p. 27]

According to a report of the Police Directorate, the Yugoslav Muslim Organization (JMO) lost about 1,300 votes compared to the last election. This loss caused dissatisfaction among voters towards some candidates and the lists of Mustajbeg Halilbasic and Asimbeg Dugalic in Sarajevo [ABiH, VZSO, pres. no. 2070/28, p. 25].

Opposition parties have also won a significant number of seats. The Croatian Peasant Party (HSS) achieved extraordinary success in the municipal elections, due to the event in the assembly, which contributed to a stronger attachment of the Croats to HSS. As stated, Sarajevo Jews went to the poll on their own, but their voting was divided into two candidate lists and achieved the maximum number of votes [ABiH, VZSO, pres. no. 2070/28, p. 25]. However, the Independent Democratic Party lost a considerable number of votes in favor of the People's Radical Party. The reason was “the unpopularity of the work of Peasant – Democratic Coalition among the Orthodox population of the city of Sarajevo”. [ABiH, VZSO, pres. no. 2070/28, p. 25].

The freely elected municipal authorities of the Sarajevo province existed for a short time, because the fate of the political life of the *Oblasts* (provinces) and Bosnia and Herzegovina depended on the state policy. With the introduction of the dictatorship of King Alexander on 6 January 1929, the democratic order of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was suspended. With the enactment of the Law on Amendments to the Law on Municipal and Regional Self-Government, self-governments in municipalities and provinces were abolished and municipal councils elected in the municipal elections on 28 October 1928 were dissolved. The municipal authorities were appointed first by the Grand Prince of Sarajevo Province, and then by the ban of Drina / Zeta Banovina.²²

²² By the Law on the Division of the Kingdom into Administrative Areas, dated October 3, 1929, the state was divided into banovinas. All districts of the Sarajevo province became part of Drina Banovina, except the District of Foca, which belonged to Zeta Banovina